

MNOŻYĆ (250) *vb impf*

o jasne.

inf mnożyć (36). ◇ *praes 1 sg* mnożę (8). ◇ *2 sg* mnożysz (9). ◇ *3 sg* mnoży (78). ◇ *3 pl* mnożą (38). ◇ *praet 1 sg m* -m mnożył (2). ◇ *2 sg m* -ś mnożył (1). ◇ *3 sg m* mnożył (7). *f* mnożyła (4), mnoż(e)ła (1) *PapUp*. ◇ *3 pl m pers* mnożyli (3). ◇ *fut 3 sg m* będzie mnożyć (1). *f* będzie mnożyła (2). *n* będzie mnożyło (1). ◇ *imp 2 sg* mnóż (16); -ó- (2), -(o)- (14). ◇ *3 sg* niech mnoży (2). ◇ *con 3 sg m* by mnożył (20), (bo)dąj(że) mnożył (4). *f* by mnożyła (1). *n* by mnożyło (2). ◇ *1 pl m pers* byśmy mnożyli (1). ◇ *3 pl m pers* by mnożyli (4). *subst* by mnożyły (1) *ZawJest*, by mnożyli (1) [*n*] *RejPs*. ◇ *part praes act* mnożąc (7).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI(XVIII) i XVIII w.

1. Powodować wzrost, rozwój, obfitość czego, przyczyniać, rozszerzać, krzewić; *wzbogacać; multiplicare PolAnt, Cn; augere Calep, Cn; dilatare, proferre Mącz; adaugere, ampliare Calep; ad maximum numerum perducere, propagare Cn* [w tym: kogo, co (205)] (211) : Trćiná iz fwoię mdłóć znála [...] Mnożyła fwoie korzenie. *BierEz K; Mołzcz* [...] wiatry mnoży y nadyma człowieka. *FalZioł I 156a, *3d, I 5d, 16a, 25c, 63a* (21); ale zębi roftą z wilgotności potraw, która też krew y ciało mnoży każdy dzień. *GlabGad C3, A7v* [2 r.], *Hv, H5v, K8, L4*; Więc urzędnicy drapają [...] Włoduąc niesprawiedliwie, Swą rzecz mnożą barzo łściwie *BierRozm 15*; á wśfakoż tak możnemi vczynił był ie iz poľiadáli rozliczne národy/ y mnożył potomki ich do wielkiego rozśferzenia *RejPs 154v, 105, 158v, 173v*; A ze ftá zwas ieden śiedzie Tákim kftáltem ná vrzędzie Aby iedno prawdę mnożył A fwe pożytki odłożył *RejRozpr C2v, Cv, G4v*; kv fkonyczenyv thich rzeczy kthore myedzi poddanemy ye^{go} Kro. mcz y pana Voyewodzynimy nyepriyazny mnozha *LibLeg 11/164, 11/160*; Bo wiem ony rośfołowie Flegmę mnożą y niezdrowie *RejKup R, k8*; tym ktorzy boga miłuią wśyftko ieft ku dobremu/ tym zaś ktorzy niemiluią [...] nieieft nic tak dobrego coby złego ich niemnożyło *MurzHist O3v, G4v, Tv; MurzNT 111; Diar 48; DiarDop 103*; Iuż ich lator[oł]ki yáko Cedrowye Boży/ Ná wyzśfą wyrośły gdiż ye fám Pan Bog mnoży. *LubPs S3v; RejWiz 143, 187v; OrzRozm C2 marg, Iv, P2v, R3; BielKron 327v, 418v*; Fines atque pomeria regni sui proferre et dilatare, Pánftwo fwoye rośpościerác/ Mnożyć. *Mącz 124a*; Proletarii [...] Vbodzi ludzie byli v Rzymiánów ktorzi nie bogáctwy ále dziećmi á płodu wychowywáníem poľpolitą rzecz mnożyli *Mącz 325a*; iáko ci ludzie [*Herbortowie*] miłość á pokóy miedzy námi v Przemyłkiéy Ziemi mnożą *OrzQuin B4v; SienLek 7, 8* [3 r.], *9v* [3 r.], *147v, S3; HistRzym 83v; RejPos 52v marg, 333v; BielSat N4v; RejZwierc 107 marg, Bbb2*; Pánftwá Sármaćkie mnożyć/ cudzych kniemu doftác *StryWjaz A4, A4v* [2 r.], *C2, C3, ModrzBaz 2v, 74; Oczko 16*; Przenáśładowáníe kościelne kościoł mnoży. *SkarŻyw 536 marg, 306, 507; ReszList 188; BielSen 8; ArtKanc P4; GórnRozm A2v; Calep 22a, 64b, 114b, 382a, [1112]b*; Spráwiedliwość poľfuzeńftwo rodzi: poľfuzeńftwo rząd: rząd bogáctwo: A ten to mnoży/ kto dobre pláci/ á złe karze. *GostGosp 2; GostGospSieb +2v; GrabowSet M2v, N, V2*; Czym nie tylko żadney krzywdy nie czynią Pánu Chríftufowi/ ále owfzem chwałę iego mnożą. *WujNT 669, Aaaaaa2*; A gdyż bićie Monéty wierné źiemie bárzo mnoży [*foecundet JanStat 903*] *SarnStat 1119, 121; KlonKr B3v; PowodPr 68; SkarKaz 315b; CzahTr I; KlonWor **3v, 47*; [bowiem płeć gładzi á krew dobrą mnoży [czyni *FalZioł I 52b*]. *SienHerb 64b*].

mnożyć czego [składnia zależna od „bronić”, „strzec” lub „szczyścić”] (5): a praw y dobrego łtanv wałchego bronycz y mnołzycz *MetrKor* 31/621; *GroicPorz* c; obiecuiąc bronić Pánłtwá łwego/ y mnożyć go wedle przyśięgi łwey *OrzRozm* M2v; *Mqcz* 81c; *StryjWjaz* B4.

mnożyć komu [= dla kogo] (13): *RejPs* 26v, 164v; Dayżecz pan Bog łzczęłcie mnożył By twoy łtan tak żaczny był *RejJóz* A6v; *SeklKat* L4v; *LubPs* T2; *GroicPorz* c; *RejPos* 51v, 53, 298v; *RejZwierc* 200; *BudBib* 2.*Esdr* 9/37; Żyw y W. M. w dobrym zdrowiu y w fortunách włzelákich: mnożąc Bogu chwałę w Páwłowicach *GostGosp* +4v; *SarnStat* 121.

mnożyć komu [= w kim] (14): Kur rzekł [...] Y przyrodzenia nie kážę/ Gdy kokółzam iáyca mnożę. *BierEz* H4; *OpecŻyw* 167; Anyż [...] Nafienie męłzczyznam mnoży y w pierłiach mleko *FalZioł* III 16b, *3f, I 51b, 68c, 119d, II 3c, IV 2a; A im dálej tym łrodzey trudny żal mi mnożyłz. *LubPs* M, L4; *SienLek* 87; *RejPos* 119v; Y łiebie łzkodá milczeń o gromádo łwięta/ Ktorem dech zmárlým mnoży Cnotá łkrzydłopięta. *RybGęśli* D4.

mnożyć ku czemu (1): Przecz k wyęłłsey żáłości mey dułło ma mnyę trwożyłz A tym wyęłłsy żáwżdy żal ku żáłości mnożyłz *LubPs* L4v.

mnożyć w kim, w czym (26): *FalZioł* ‡6c, I 51b, 56c, 71a, II 13b, III 16b, 20b; *GlabGad* F5v; *RejRozpr* K3v; *SeklKat* S2; *RejKup* bb7; a iako rołpacz moię to włzyłtko wemnie mnoży/ czem wy mnie ciefzycie *MurzHist* R4v; *MurzNT* 111 marg; *OrzRozm* Q2v; *BielKron* 330v; *OrzQuin* L2v, R4v; *SienLek* 83, S3; Bo wiára nigdy nie prożnuie w człowieku [...] żáwżdy á żáwżdy/ żá łpráwá Duchá s. będzycie mnożyłá w tobie co dálej to lełpze łpráwy twoie. *RejPos* 119v; *BiałKat* 386; *Paprup* A3; *ZawJeft* 43; *GrabowSet* L2v; Mnóz w nas nádźieię/ przyłpórz práwéy wiáry *KochFrag* 29; *CiekPotr* 53.

W połączeniach szeregowych (2): wołá miłego Pana Boga miedzy poddanemi swemi sławić, mnożyć, i jej każdá mocá bronić *Diar* 88; *WujJudConf* 213v.

W przeciwstawieniach: »mnożyć ... niszczyć (4), gasić(3), łłumić (3), psuć, tępić, ubożyć, ujmować« [w tym: łłumić i niszczyć (1), łłumić, niszczyć, gasić (1)] (11): thák Prokurator dowćipem łwoim łpráwiedliwołć mnoży/ á niełpráwiedliwołć łłumi. *GroicPorz* e2v, c, dd4; Ten ięzyk niecnotę w ludźiach gáši/ cnotę mnoży *OrzRozm* Q2v; *OrzQuin* L2v, R4v; *SienLek* 83, S3; *WujNT* 478. Cf *Przysłowie*.

Przysłowie: Zgodá máłe rzeczy mnoży/ Niezgodá wiele ich vboży. *BierEz* 14; Zgodá rzeczy máłe Mnoży; Niezgodá płuie rzeczy choć łpániáłe. *KlonWor* 51.

Zwrot: »rzecz mnożyć« = mówić dużo, rozwodzić się (1): A tak wieczey rzeczy niemnoż A to czo chczelś na Wage wlož *RejKup* bb8.

Szereg: »mnożyć albo kochać« (1): I tho dobrze rog [w kopycie] mnoży / álbo kocha *SienLek* 177.

»mnożyć i mocnić (a. umocniać)« (2): *BiałKat* 386; iż te narody Pogáńłkie dla tego Bog mnożył y mocnił/ áby nimi ćwiczyl [...] lud łobie wybrány. *PowodPr* 13.

»mnożyć i (a) naprawiać« (3): Layno tego zwierżęcia z oliwą przyprawione/ włofy mnoży y naprawia. *FalZioł* IV 9a; *SienLek* 144v [2 r.].

»mnożyć i posilać« (1): Pirwłze dwie pokarm mnoży y połila, á przez nich żywienie być nie może. *GlabGad* Lv.

»rodzić a (i) mnożyć« (2): *BielŻyw* 136; ále złość ludzka vprzedzáiáca/ rodzi y mnoży óstre/ a okrutne kaźni. *GórnRozm* 13.

»siać (a. rozsiewać) a (i) mnożyć« [szyk 3:1] (4): że ten turbuje, który choć w największym uspokojeniu ludzi złą nauką rozsiewa a mnoży *DiarDop* 103; *RejPos* 63v; *SkarJedn* 328, 329.

»mnożyć a rozszerzać« (3): y o potomstwo twoie wżędy fie śtára/ á wżędy mnożyć á rozszerzać ie obiecuie. *RejPos* 44, 51v, 53.

»mnożyć i (a) szczepić« [szyk 1:1] (2): *RejZwierc* 200; ábyfmy zgodę y iedność królowi między poddánymi fwęmi mnożyli y fczepili. *SarnStat* 121.

Iron. (1): Tu fie obiecuia fluzyc Dom ten y potomki mnożyć [...] Więc prawie mnożą potomki Obbiegáiąc cudze domki Vrzędow fwych vżywaią Bo ie oyczy názywaią *RejRozpr* Cv.

a. *Zapewniać pomyślny rozwój, szczęścić komu; krzepić, wzmacniać* [w tym: kogo (12), co (9)] (23) : *RejJóz* A2v, L4, P; Miłue pan Bog takowe y mnoży ie tu natim fwiecie/ ktorzi fie rządzą wedle przikazania iego kazdi wedle stanu fwego. *SeklKat* H4v; iże wy mnięmacie/ abych iá ty nędze na ktore patrzycie/ za rofkofz łobie miał/ i íám chcąc ten mói zamilkły vmysł mnożył *MurzHist* R2v; Dobrorzeczcyefz Anyeli Pánu co was ftworzył [...] By káždy wolą yego w flowyech yego mnożył [facientes verbum eius *Vulg Ps* 102/20] *LubPs* X5, bb2v *marg*; Poki Duch w tobie będzie/ miey w fercu ty flowá/ Z tym niech cię Bog on mnoży w íáfce fwey záchowa. *Prot* D4; *StryjWjaz* C2v; *KmitaPsal* A5v.

mnożyć na czym (2): áby was y Miásto wálze w pokoju chowác/ y ná wżem dobrym mnożyć raczył *ReszPrz* 113; *ArtKanc* M4v.

mnożyć w czym (4): *RejPos* 23, 23v; *BiałKat* a2; áby cie Pan Bog w cnotach y w dobrych íprawach twych tak mnożył iáko záczać raczył. *RejZwierc* 182v.

W połączeniu szeregowym (1): iáko Pan Bog w oney ich niewinności mnożyć/ fzyrzyć/ á błogofławić im raczył/ iz y nieprzyiaciele fwoie hoynie bijáli *RejZwierc* 267v.

W przeciwstawieniach: »mnożyć ... gubić (2), łomić, wykorzeniać« [w tym: wykorzeniać i gubić (1)] (3): nieprzyaciela łomi/ á przyaciela miałta fwego czci/ raczy/ mnoży. *OrzRozm* Q2v; *BielKron* 463v; Ktory fzczyre rad mnożyfz/ obłudne z swiátá Wykorzeniafz/ y gubifz ná wieczne látá. *RybGęśli* D2v.

Szeregi: »mnożyć i błogosławić« [szyk 2:1] (3): ABowiem páthrzay iákie záváždy Pan miał baczenie ná fzedziwe látá/ y iáko ie mnożył y błogofławił *RejZwierc* 124; *ReszList* 192; *ArtKanc* M4v. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»mnożyć i fortnnić« (1): Bo y Pan Bog mnożył ie [Żydów]/ y záváżze fortunił/ Y od wśzech nieprzyacioł/ bárzo mocno bronił. *HistHel* A.

»mnożyć a szczepić« [szyk 1:1] (2): áby tę winnicę wdzięczną Pánu fwemu/ á tho zebranie fwięte wiernych iego/ iemu fczępili á mnożyli w wierze fwięthey á w náukach iego *RejPos* 23, 23v.

2. *Powodować powstawanie czegoś, sprawiać, wzniecać, wzbudzać; płodzić, rodzić* [co] (27) : abychmy tu thak nierofly iáko płone drzewa ktoreby niemnożyły zadnego pozytecznego owocu *RejPs* 127; nic vnas brzuchow nie mnoży [Nihil apud nos ventres producit]/ przeto też ieftefmy krom wrzodow *HistAl* I5v; SZperunk iz między Ludźmi nienawifć mnoży/ y nieiáko lekkofć wyrządza/

niema być lada dla przyczyny przez Sędziego dopuńczon *GroicPorz* dd3v; *KwiatKsiąż* G4; A gdzie ty [Boże] kolwiek łtopę fwą położył/ Obfitość mnożył. *KochPs* 93; Y tak iedno zabićie mnoży wiele złości? Nieuchronnych kłopotów/ tak wiele trudności? *ZawJeft* 42, 21; każdy vbogi łtrzeż łie y gontow/ bo ty ogień nawięłzy mnożą gdy łie zajmą/ y gąść łie nie dądzą *GostGosp* 96, 154; Superfoeto – Młode mnoze iedno podrugim. *Calep* 1031b, *Phil* P3; *GrabowSet* T3; Działy łię zwady y niemało złego. Zbytek łię krzewił [...] Kązdy ná fwoy młyn pilno ciągnął wodę, A Páni Hálłzka [siostra Kazimierza Wielkiego] mnożyła niezgodę *KlonKr* E2v; [Mnoży [Pocżyna *FalZioł* IV 37a] ikry tá Rybá/ kiedy nawięłzy wiatr z połnocy łełt *SienHerb* 305b].

mnożyć komu [= dla kogo] (6): *LubPs* X2; widzę że łie trwożył/ A iąkąs złą nádzyeię/ o mnie łobie mnożył. *RejWiz* 143; *RejZwierz* 141v; á co mu dziś miło/ To mu będzie zá cząłem włtyd w oczu mnożyło. *KochFr* 32; *ZawJeft* 26; Y domołtwa pátrzyć bez łkładu niewiścięgo/ Który y nam y mężóm mnoży wiele złęgo. *GosłCast* 45.

mnożyć w kim, w czym (7): a to mnoży wielką bolełt w łertzu mym iżełmy mu w takowé żałołci dopomolt nie mogli. *OpecŻyw* 159; *RejZwierz* 53; *KochSob* 65; *ZawJeft* 26; Iełli moje złości/ Pánie/ twoy gniew łrogi/ Iełłże wyłtępkı mnożą we mnie łrwogi *GrabowSet* Cv, C2; A dziś miąłto nagrody znam wielką niewdzięczność/ Ktora mnoż y łercu mjm dziś nie zmierną ciężkość. *CzahTr* B4.

W przeciwstawieniu: »gubić ... mnożyć« (1): Gniew baczenie gubi/ myłłi mnoży złołne. *GrabowSet* N2v.

Szeregi »mnożyć i zapalać« (1): ábyłłie miłość chrzełłcijánłką z łercá y myłłi łudzkił wypłółzyłi/ ktorą záł tá to Societas włzelákim obyczáiem mnoży y zápala *RzeszHoz* 136.

3. mat. *Dodawać do siebie jedną liczbę (mnożną) tyle razy ile jest jednołci w drugiej (mnożniku); multiplicare Cn* [w tym: co (11)] (12) ;

mnożyć przez co (7): Mnoż iednę liczbę przez drugą/położywłzy iednę na liniłch á drugą napıławłzy. *KłosAlg* D4; Kładz zawłze ołtatni łtermin na liniłch iako oto 9. mnożę gi przez łrzedni. *KłosAlg* E3, D4v, E3, E4, F3v [2 r.].

mnożyć w co (4): połthym mnoż mianowacza pirwłzego łterminu w łicznika łrzeciego albo ołtatniego łterminu *KłosAlg* F3v, F3 [3 r.].

a. *Być mnożnikiem, liczbą przez którą się mnoży* (1) : Iedno nie mnoży ani dzieli gdziekolwiek łtoi. *KłosAlg* F2v.

Synonimy: **1.** *kochać, przysparzać, rozszyrzać, szczepić; a. fortunić; 2. pocżynać, rodzić, zapalać.*

Formacje współrdzenne: *mnożyć się, namnożyć, namnożyć się, pomnożyć, pomnożyć się, przymnożyć, przymnożyć się, rozmnożyć, rozmnożyć się, umnożyć, umnożyć się, zamnożyć, zamnożyć się, zmnożyć się; pomnażać, pomnażać się, przemnażać się, przymnażać, przymnażać się, rozmnażać, rozmnażać się, umnażać się, zamnażać, zamnażać się; przymnażywać.*

Cf **MNOŻĄCY, MNOŻENIE, MNOŻONY**